

فارسی (۳)

قلمرو زبانی (۷ نمره)

هر یک از توضیحات زیر مربوط به کدام واژه در ابیات داده شده است؟ (۵/۰ نمره)

الف) ویژگی نوعی مار ستمی و خطرناک

ب) کشش روح انسان خداجو در راه شناخت پروردگار

«بگرای چو اژدهای گرز/ بخروش چو شرزه شیر ارغند»

«سینه خواهم شرحه شرحه از فراق/ تا بگویم شرح درد اشتیاق»

راهنمای تصحیح «الف) گرز (۲۵/۰) (صفحه ۳۷)

ب) اشتیاق (۲۵/۰) (صفحه ۴۸)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گرز: ویژگی نوعی مار ستمی و خطرناک

اشتیاق: میل قلب است به دیدار محبوب؛ در متن درس، کشش روح انسان خداجو در راه شناخت پروردگار و ادراک حقیقت هستی.

۲ کدام کلمه از معانی واژه «قدس» در جمله «از آن همه زیبایی‌ها و ... ابدیت پر از قدس و چهره‌های پر از «ماورا» محروم‌تر می‌شدم.» به حساب نمی‌آید؟ (پاک، قداست، صفا) (۲۵/۰ نمره)

مشاوره در معنی کردن واژگان باید به نوع دستوری واژه (اسم، صفت یا فعل) و همچنین مفرد یا جمع بودن آن، توجه کرد.

راهنمای تصحیح >> پاک (۲۵/۰) (صفحه ۷۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «پاکی» درست است. چون واژه «قدس» اسم است. «پاکی، صفا و قداست» اسم هستند ولی «پاک» صفت است.

۳

واژه «هَمّت» در کدام بیت در معنی «عزم و اراده» به کار رفته است؟ (۲۵/۰ نمره)

- الف) هَمّت اگر سلسله جنبان شود مور تواند که سلیمان شود
ب) هَمّتم بدرقه راه کن ای طایر قدس که دراز است ره مقصد و من نو سفرم

مشاوره به تمرین‌های کارگاه متن‌پژوهی با موضوع معنی لغت توجه ویژه‌ای داشته باشید. دقت کنید ممکن است این واژگان در واژه‌نامه کتاب نیامده باشد.

راهنمای تصحیح گزینه «الف» (۲۵/۰) (صفحه ۲۸)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

واژه «هَمّت» در بیت «الف» به معنی «عزم و اراده» و در بیت «ب» در معنی «عنایت و دعای خیر» به کار رفته است.

درس‌Box

برخی واژگان در زبان فارسی در معانی متفاوتی به کار رفته‌اند، که از طریق رابطه هم‌نشینی و کاربرد در جمله به معنای آن پی می‌بریم:

واژه «هَمّت» از این دسته واژگان است که علاوه بر معانی گفته‌شده در بالا در درس «آزادی» به معنی «طلب یاری و کمک» نیز به کار رفته است.

مثال «هَمّت از باد سحر می‌طلبم گر ببرد/ خبر از من به رفیقی که به طرف چمن است»

مشاوره در املاي واژگان به حروفی که اهمیت املاي دارند یعنی شش دسته واجی که چند صورت نوشتاری دارند، (ء - ا - ع)، (ت - ط)، (ث - س - ص)، (ز - ذ - ض - ظ)، (ح - ه)، (ق - غ)، باید توجه داشت.

راهنمای تصحیح

الف تحفه (۰/۲۵) (صفحه ۱۴)

ب راضی (۰/۲۵) (صفحه ۳۱)

ج نحس (۰/۲۵) (صفحه ۳۶)

د عرضه (۰/۲۵) (صفحه ۵۳)

گول نخوری دقت کنید که «راضی» به معنای کسی است که رضایت دارد اما «رازی» به معنای اهل شهرری است و کاربرد آن را در نام «زکریای رازی» می‌توان دید.

در کدام گزینه غلط املائی دیده می‌شود؟ درست آن را بنویسید. (۵/۰ نمره)

- الف) تو نمایندهٔ فضلی تو سزاوار سنایی
ب) عملیات احداث خاکریز شروع شد.
ج) کافور بر آن ضمد کردند

مشاوره برای یافتن غلط‌های املائی اول روی کلمات دارای هم‌آوا و حروف متشابه تمرکز کنید.

راهنمای تصحیح >> گزینهٔ «الف» (۲۵/۰) ثنا (۲۵/۰) (صفحه ۱۰)

✓ پاسخ خیلی تشریحی

درس Box

«سنا» به معنی روشنایی است ولی در این بیت «ثنا: ستایش» جمله را تکمیل می‌کند.
واژگان «هم‌آوا» به واژگانی می‌گویند که از نظر آوایی با یکدیگر یکسان هستند ولی از نظر نوشتاری و معنایی با هم متفاوت هستند. **مثال** = قریب «نزدیک» / غریب «دور»، صد «عدد ۱۰۰» / سد «مانع»
برای تشخیص املائی درست این واژگان باید به معنای آن‌ها توجه داشت.

۶

در هر عبارت یک غلط املائی به کار رفته است، شکل درست آن را بنویسید. (۵/۰ نمره)

- الف) دیوارهای کهن روم که هنوز تاق ضربی دروازه‌های آن باقی است.
ب) خسته از نشئه خوب و پاک آن «اسرا» در بستر خویش به خواب رفتیم.

راهنمای تصحیح >> الف) طاق (۲۵/۰) (صفحه ۶۴)

ب) نشئه (۲۵/۰) (صفحه ۷۵)

در بیت «گفت: نزدیک است والی را سرای آن‌جا شویم / گفت: والی از کجا در خانه خمار نیست» به ترتیب چند

ترکیب وصفی و چند ترکیب اضافی دیده می‌شود؟ (۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح ۱ ترکیب وصفی (۲۵/۰) و ۲ ترکیب اضافی (۲۵/۰) (صفحه ۱۹)

Hint در مصراع اول نوع «را» فک اضافه است و باعث شده بین مضاف و مضاف‌الیه فاصله بیفتد.

«را» فک اضافه: بین مضاف و مضاف‌الیه فاصله می‌اندازد و باعث تقدّم مضاف‌الیه بر مضاف می‌شود.

ترکیب وصفی: آن‌جا

ترکیب اضافی: سرای والی - خانه خمار

ترکیب اضافی:

به اضافه شدن اسم، ضمیر و یا هر چه که جانشین اسم شود به اسمی دیگر ترکیب اضافی می‌گویند؛ فرمول ترکیب

اضافی: اسم + - + اسم / ضمیر (متصل / جدا) / صفت جانشین اسم

= مثال سپاه ایران، فرزند من یا فرزندم

ترکیب وصفی:

در این نوع ترکیب ویژگی یا صفتی به اسم نسبت داده می‌شود. ترکیب وصفی به دو صورت ساخته می‌شود:

(۱) اسم + - + صفت **= مثال** دانش‌آموز درس‌خوان - پسر دانا - درس دوم

(۲) صفت پیشین + اسم **= مثال** این کتاب - چند پرنده - دو کیوتر

گاهی ترکیب وصفی به صورت مقلوب می‌آید. یعنی اول صفت و بعد موصوف؛ **= مثال** سیاه‌بخت فرزند (فرزند

سیاه‌بخت)

نقش دستوری ضمیر پیوسته در بیت «صد تیغ جفا بر سر و تن دید یکی چوب / تا شد تهی از خویش و نی‌اش

نام نهادند» با کدام یک از گزینه‌های زیر یکسان است؟ (۲۵/۰ نمره)

الف) تا چشم بشر نبیندت روی / بنهفته به ابر، چهر دل‌بند

ب) بازش بخواند؛ باز اعراض فرماید.

ج) ورنه، سزاوار خداوندی‌اش / کس نتواند که به جای آورد

راهنمای تصحیح >> گزینه «ب» (۲۵/۰) (صفحه ۱۳)

Hint برای پیدا کردن نقش دستوری ضمیر متصل ابتدا جمله را مرتب کنید تا جای اصلی ضمیر را بیابید.

نقش دستوری ضمیر پیوسته بیت سؤال: مفعول است. (آن را نی‌نامیدند).

نقش دستوری ضمیر جمله گزینه «ب» نیز مفعول است. (او را دوباره می‌خواند).

نقش دستوری ضمیر گزینه «الف» مضاف‌الیه است. (تا چشم بشر روی تو را نبیند).

نقش دستوری ضمیر گزینه «ج» مضاف‌الیه است. (سزاوار خداوندی او را کس نتواند که به جای آورد).

ضمایر پیوسته (ـم، ـت، ـش، ـمان، ـتان، ـشان) می‌توانند نقش‌های مفعول، متمم و مضاف‌الیه را در جمله بپذیرند.

برای تشخیص نقش دستوری ضمایر پیوسته لازم است ابتدا ضمیر پیوسته را به صورت ضمیر جدا درآوریم سپس به جمله دقت کنیم اگر قبل از ضمیر کسره بود، نقش دستوری ضمیر پیوسته، مضاف‌الیه است.

اگر قبل از ضمیر کسره نبود و بعد از آن «را» بود، نقش دستوری ضمیر، مفعول است.

و اگر قبل از ضمیر، حرف اضافه بود، نقش دستوری ضمیر، متمم است.

پاسخ‌دهی تشریحی ✓

درس‌Box

۹ نمودار پیکانی گروه اسمی «خط بسیار زیبا» را رسم کنید. (۵/۰ نمره)

مشاوره در امتحان نهایی همیشه (۵/۰ نمره) به کشیدن نمودار پیکانی اختصاص دارد. به مثال‌های کتاب درسی و شیوه کشیدن نمودار توجه کنید.

راهنمای تصحیح

پاسخ خیلی تشریحی ✓

درس Box

خط بسیار زیبا (۵/۰) (صفحه ۷۶) (کشیدن پیکان از «بسیار» به «زیبا» (۵/۰) و از زیر «بسیار زیبا» به «خط» (۵/۰))

«بسیار» وابسته وابسته از نوع «قید صفت» است.

قید صفت: کلمه‌ای است که درباره اندازه و درجه صفت پس از خود توضیح می‌دهد؛

= مثال دوست بسیار مهربان

هسته قید صفت

شرایط تقریباً پایدار

برای کشیدن نمودار پیکانی همیشه جهت پیکان اول از وابسته وابسته به سمت وابسته است و از زیر هر دوی آن‌ها به زیر هسته.

نوع وابسته وابسته در کدام عبارت همانند وابسته وابسته به کاررفته در بیت «آیین طریق از نفس پیر مغان

۱۰

یافت / آن خضر که فرخنده‌پی‌اش نام نهادند» است؟ نوع آن را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

الف) ناله مرغ اسیر این همه بهر وطن است.

ب) چند شعاع کم‌نور خورشید از پس ابرها این نکته را بازگو می‌کند ...

ج) در آستانه میوه‌دادن درختی که جوانی را به پایش ریخته بود.

راهنمای تصحیح >> گزینه «ج» (۲۵/۰) (صفحه ۷۲) - مضاف‌الیه مضاف‌الیه (۲۵/۰)

پاسخ‌دهی تشریحی ✓

در بیت سؤال «نفس پیر مغان» گروه اسمی است که وابسته وابسته دارد. «نفس»: هسته، «پیر»: مضاف‌الیه،

«مغان»: مضاف‌الیه مضاف‌الیه (در این گروه اسمی واژه «پیر» صفت جانشین اسم است).

«آستانه»: هسته، «میوه‌دادن»: مضاف‌الیه، «درختی»: مضاف‌الیه مضاف‌الیه

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف) «ناله»: هسته، «مرغ»: مضاف‌الیه، «اسیر»: صفت مضاف‌الیه

گزینه «ب» وابسته وابسته ندارد. در گروه اسمی «چند شعاع کم‌نور خورشید»، «شعاع»: هسته، «چند»: صفت

پیشین، «کم‌نور»: صفت پسین، «خورشید»: مضاف‌الیه

مضاف‌الیه مضاف‌الیه: اسم + اسم + اسم / ضمیر (متصل / جدا)

در برخی از گروه‌های اسمی، «مضاف‌الیه»، در جایگاه «وابسته هسته» قرار می‌گیرد؛ آن‌گاه این مضاف‌الیه، خود،

وابسته‌ای از نوع «اسم» یا ضمیر، در نقش مضاف‌الیه می‌پذیرد.

مثال = بند کفش دختر (دختر: مضاف‌الیه مضاف‌الیه است.)

توجه علاوه بر اسم، «ضمیر» یا «صفت جانشین اسم» نیز می‌تواند به عنوان مضاف‌الیه مضاف‌الیه به کار رود.

مثال = بند کفش او

مثال = قدرت قلم نویسنده

درس Box

۱۱ در کدام گزینه ممیز به کار رفته است؟ (۲۵/۰ نمره)

- الف) جلد دوم کتاب بینوایان
ب) اول پایه معرفت است.
ج) سیصد تومان را دادم.
د) می‌توان چند حلقه چاه عمیق زد.

راهنمای تصحیح >> گزینه «د» (۲۵/۰) (صفحه ۷۵)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ چند: صفت مبهم، حلقه: ممیز، چاه: هسته، عمیق: صفت

بررسی سایر گزینه‌ها:

الف) یکی از شروط ممیزبودن این است که واحد شمارش نشانه‌ای نداشته باشد، در صورتی که «جلد» کسره دارد و هسته گروه اسمی است.

ب) در گروه اسمی «اول پایه» «اول» صفت شمارشی و «پایه» هسته است و ممیز ندارد.

ج) در گروه اسمی «سیصد تومان» بعد از «تومان» که واحد شمارش است، اسمی نیامده است پس «تومان» جانشین هسته است.

ممیز: معمولاً برای شمارش تعداد یا اندازه و وزن موصوف، میان صفت شمارشی و موصوف آن، اسمی می‌آید که وابسته عدد است و «ممیز» نام دارد.

ممیزها معمولاً واحد شمارش هستند؛ **مثال** تَن، کیلو، جفت، طاقه و ...

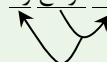
ممیز گاهی اسم است. **مثال** یک کربلا شکوه

به نکات زیر دقت کنید:

۱- ممیز با عدد همراه خود، یک‌جا وابسته هسته می‌شود.

۲- برای رسم نمودار پیکانی جهت پیکان از ممیز به سمت عدد و از زیر هر دوی آن‌ها به سمت هسته است.

مثال ده فرسخ راه

۳- در صورتی می‌توان واحد شمارش یا اسم را ممیز محسوب کرد که قبل از آن صفت شمارشی، پرسشی یا مبهم و بعد از آن اسم باشد و نشانه‌ای نداشته باشد؛ **مثال** «جلد دوم کتاب» ... یا «دو جفت خریدم». ممیز ندارد.

در کدام گزینه «ممیز» وجود ندارد؟ (۲۵/۰) (فرار ۱۴۰۴)

الف) نهادند بر دشت هیزم دو کوه/ جهانی نظاره شده هم‌گروه

ب) اینجا ... می‌توان چند حلقه چاه عمیق زد.

ج) هر که داند گفت با خورشید راز/ کی تواند ماند با یک ذره باز؟

د) بردن سیصد تومان پول تا تهران همراه یک محصل، خطرناک است.

پاسخ: گزینه «ج» (۲۵/۰)

ممیز در گزینه «الف» واژه «کوه» است. دو کوه هیزم

ب) «حلقه» ممیز است.

د) «تومان» ممیز است.

۱۲

با توجه به عبارت «گفت: «او بنده خود را عاشق خود کند، آنگاه بر بنده عاشق باشد و بنده را گوید: تو عاشق و

محبّ مایی و ما معشوق و حبیب توایم.» درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

الف) در عبارت بالا سه مفعول دیده می‌شود.

ب) در عبارت بالا پنج مسند وجود دارد.

راهنمای تصحیح « الف) درست (۲۵/۰)

ب) نادرست (۲۵/۰) (صفحه ۵۵)

Hint برای تشخیص فعل‌های اسنادی باید دقت کرد که آیا می‌توان این فعل‌ها را با فعل‌های هم‌گروهش

جایگزین کرد یا خیر؛ اگر امکان جایگزینی بود پس فعل اسنادی است.

مثال یاد خدا انسان را آرام می‌کند/ می‌نماید/ می‌سازد/ می‌گرداند.

الف) جمله بعد از «گفت» و «گوید» مفعول به حساب می‌آیند. «بنده» در جمله «او بنده خود را عاشق خود کند»

مفعول دیگر این عبارت است.

ب) در این عبارت چهار مسند وجود دارد که عبارتند از: «گفت: او بنده خود را عاشق خود کند، آنگاه بر بنده

عاشق باشد و بنده را گوید: تو عاشق و محبّ مایی و ما معشوق و حبیب توایم.»

مسند: یکی از نقش‌های دستوری اصلی «مسند» است. در جمله‌هایی که فعل اسنادی (است، بود، شد، گشت،

گردید) دارند، مسند به نهاد نسبت داده می‌شود. برای تشخیص مسند در این جملات از فعل می‌پرسیم «چه‌طور»

یا «چگونه» و در جواب مسند می‌آید. این جملات سه‌جزئی گذرا به مسند هستند.

نوع دیگری از «مسند» در جملات چهار جزئی گذرا به مسند، به کار می‌رود. در این نوع جملات، مسند به مفعول

نسبت داده می‌شود.

مثال او بنده خود را عاشق خود کند ← در این جمله «عاشق» به «بنده» نسبت داده شده است.

درس‌Box

نقش دستوری واژگان مشخص شده را بنویسید. (۵/۰ نمره)

الف) هر که این آتش ندارد نیست باد

ب) فَرّاش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگسترد.

راهنمای تصحیح >> الف) مسند (۲۵/۰) (صفحه ۳۹)

ب) متمم (۲۵/۰) (صفحه ۱۲)

گول نخوری در مصراع «هرکه این آتش ندارد نیست باد» واژه «باد» فعل دعایی است و اسم به معنی جابه‌جایی جریان هوا نیست. و واژه «نیست» در معنی «نابود» به کار رفته است و فعل نیست.

الف) در این مصراع «نیست» به معنی «نابود» است و نقش دستوری آن «مسند» است.

ب) به فَرّاش باد صبا گفته: فَرّاش: متمم

پاسخ‌دهی تشریحی ✓

درس‌Box

انواع «را»:

۱) نشانه مفعول: در بیشتر جمله‌ها «را» نشانه مفعول است. **مثال** آتش درون را پنهان مکن.

۲) حرف اضافه: در برخی جملات «را» به معنی حرف اضافه «به»، «از» یا «برای» است. **مثال** او را بپرس یا او را بگوی.

۳) فک اضافه: بین مضاف و مضاف‌الیه می‌آید و غالباً باعث تقدّم مضاف‌الیه بر مضاف می‌شود.

مثال کان سوخته را جان شد: که جانِ آن سوخته شد.

نوع حذف را در مصراع‌هایی که در آن‌ها حذف به کار رفته است، مشخص کنید. (۵/ نمره)

- الف) از سیم به سر یکی کُله خود
ب) آتش است این بانگ نای و نیست باد
ج) مسلک مرغ گرفتارِ قفس، هم چو من است

راهنمای تصحیح

الف) معنایی (۲۵/۰) (صفحه ۳۶)

ب) لفظی (۲۵/۰) (صفحه ۴۹)

گول نخوری دقت کنید جمله «ج» کامل است و هیچ حذفی در آن دیده نمی‌شود.

پاسخ‌دهی تشریحی

- الف) از سیم به سر یکی کُله خود [داری]
ب) آتش است این بانگ نای و [این بانگ نای] نیست باد

درس‌Box

الف) حذف به قرینه لفظی:

در این نوع حذف، کلمه یا کلمات محذوف در بخشی از کلام دیده می‌شود. **مثال** هر نفسی که فرومی‌رود ممد حیات است و چون برمی‌آید مفرح ذات [است].

رایج‌ترین کاربردهای حذف به قرینه لفظی:

حذف نهاد به قرینه شناسه:

معمولاً نهاد اول شخص و دوم شخص به قرینه شناسه حذف می‌شود. **مثال** از بهر تو [من] صد بار ملامت بکشم.

حذف به قرینه لفظی بعد از کلمات پرسشی:

مثال او آمد. - کی؟ (او کی آمد؟)

حذف فعل به قرینه لفظی در مکالمات و مناظرات:

مثال بگفتا دل ز مهرش کی کنی پاک؟ بگفت آن‌گه که باشم خفته در خاک [دل از مهرش پاک کنم].

ب) حذف به قرینه معنوی:

در این نوع حذف از طریق معنا و مفهوم، به قسمت حذف‌شده پی می‌بریم.

۱- در جمله‌های سوگندی معمولاً فعل به قرینه معنوی حذف می‌شود.

مثال به علی شناختم من به خدا قسم [می‌خورم] خدا را

۲- در منادها

مثال ای دماوند [با تو هستم]

در منادها گاهی منادا و گاهی نشانه ندا حذف می‌شود:

مثال ای [کسی که] نام تو بهترین سرآغاز/ بی نام تو نامه کی کنم باز

۳- در جملاتی که «به نام خدا» در ابتدای آن‌ها آمده است، معمولاً «آغاز می‌کنم» حذف می‌شود.

مثال به نام خداوند جان و خرد [آغاز می‌کنم]/ کزین برتر اندیشه برنگذرد

۴- در جمله‌های دوجزئی:

مثال زیارت قبول/ سفر به سلامت/ خدا نگهدار [باشد]

۵- در جمله‌های پرسشی:

مثال چه خبر؟ [است]

۶- در جمله‌های عاطفی:

مثال چه عجب [آمدی یا ...]!

۷- در جملات پرکاربرد و ضرب‌المثل‌ها:

مثال هر که بامش بیش [است]، برفش بیشتر [است].

۸- بعد از واژه «به»:

مثال الهی ما را آن ده که آن به [است].

عبارت زیر را کامل کنید. (۵/۰ نمره)

۱۵

الگوی جمله «بوی گل چنان مست کرد» نهاد + + + فعل است.

راهنمای تصحیح >> مفعول (۲۵/۰) مسند (۲۵/۰) (صفحه ۱۴)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ بوی گل: نهاد + من: مفعول + مست: مسند + کرد: فعل

درجی Box

جملات اسنادی چهارجزئی با الگوی ساخت «نهاد + مفعول + مسند + فعل»:

این گونه جملات با فعل‌های خاصی ساخته می‌شوند که عمده فعل‌های این گروه عبارت‌اند از:

«گردانیدن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «نمودن، کردن، ساختن»

«نامیدن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «خواندن، گفتن، صدا کردن، صدا زدن»

«شمردن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «به شمار آوردن، به حساب آوردن»

«پنداشتن» و فعل‌های هم‌معنی آن؛ **مثال** «دیدن، دانستن، یافتن»

تفاوت این گونه جملات با جملات سه‌جزئی گذرا به مسند این است که در این جملات «مسند» به مفعول نسبت

داده می‌شود نه نهاد. **مثال** باران هوا را صاف کرد.

قلمرو ادبی (۵ نمره)

۱۶ کدام یک از آرایه‌های ادبی داخل کمانک در هر دو عبارت زیر وجود دارد؟ (سجع / جناس / تشخیص / تلمیح)

(۲۵/۰ نمره)

«عشق، هر کسی را به خود راه ندهد و به همه جایی مأوا نکند.»
«بارانِ رحمتِ بی حسابش همه را رسیده و خوانِ نعمتِ بی دریغش همه جا کشیده.»

مشاوره دانستن نام انواع سجع لازم نیست ولی با یادگیری انواع سجع می‌توانید این آرایه را به راحتی تشخیص دهید.

سجع (۲۵/۰) (صفحه‌های ۱۲ و ۵۴)

راهنمای تصحیح

در عبارت اول: ندهد و نکند و در عبارت دوم: رسیده و کشیده

تعریف سجع: یکسانی دو واژه در انتهای دو جمله در واج یا واج‌های پایانی و وزن یا هر دوی آن‌هاست.

انواع سجع:

سجع متوازی: یکسانی دو واژه در وزن و حرف یا حروف پایانی. **مثال** = من مانده‌ام مِهْجور از او، بیچاره و رنجور از او

سجع مطرف: یکسانی دو واژه در واج یا واج‌های پایانی یا بهتر است بگوییم یکسانی در حرف روی. **مثال** = تنی

چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج و راحت.

سجع متوازن: یکسانی دو واژه تنها در وزن. **مثال** = فلان را کرم بی‌شمار است و هنر بی‌حساب.

کلاس Box

✓ پاسخ خیلی تشریحی عبارت اول: جناس همسان: ندارد - تشخیص: شخصیت‌بخشی به عشق - تلمیح: ندارد

عبارت دوم: جناس همسان: ندارد - تشخیص: ندارد - تلمیح ندارد.

کاربرد آرایه‌های داده‌شده را در ابیات زیر نشان دهید. (۵/۰ نمره)

- الف) من به هر جمعیتی نالان شدم / جفت بدحالان و خوش حالان شدم. (مجاز)
ب) بنده همان به که ز تقصیر خویش / عذر به درگاهِ خدای آورد (جناس)

راهنمای تصحیح «الف) بدحالان و خوش حالان (۲۵/۰) (صفحه ۳۸)

ب) «به» و «یه» (۲۵/۰) (صفحه ۱۲)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) «خوش حالان و بدحالان» مجاز از همه مردم

ب) «یه» به معنی بهتر و «به» حرف اضافه جناس ناهمسان ساخته‌اند.

هر یک از بخش‌های مشخص‌شده، کدام آرایه ادبی را پدید آورده است؟ (۵/۰ نمره)

الف) برکش ز سر این سپید معجر بنشین به یکی کبود اورند
ب) در عالم پیر، هر کجا برنایی است عاشق بادا که عشق خوش سودایی است

راهنمای تصحیح >> الف) استعاره (۰/۲۵) (صفحه ۳۷)

ب) ایهام (۰/۲۵) (صفحه ۵۵)

پاسخ‌خیلی تشریحی ✓

الف) «سپید معجر» استعاره از برف روی کوه دماوند است.

ب) «سودا» ایهام دارد و در دو معنی معامله و شیدایی به کار رفته است.

ایهام: در لغت به معنی در وهم و گمان افکندن است و در اصطلاح بدیع، آوردن واژه‌ای یا عبارتی در سخن با دو یا چند معنا که معمولاً بیت با تمام معانی پذیرفتنی و دارای ارزش است. دریافت هم‌زمان چند معنا از یک واژه یا یک عبارت در کلام، تصویری زیبا در ذهن خواننده یا شنونده ایجاد می‌کند و سبب زیبایی کلام می‌گردد.

مثال = تو قلبِ فسرده زمینی، «فسرده»: در دو معنی اندوهگین و منجمد به کار رفته است.

درس‌Box

در کدام یک از دو بیت زیر تشبیه دیده می‌شود؟ درباره این تشبیه توضیح دهید. (۵/۰ نمره)

- الف) مستمع، صاحب سخن را بر سر کار آورد / غنچه خاموش، بلبل را به گفتار آورد
ب) خاکی است که رنگین شده از خون ضعیفان / این ملک که بغداد و ری‌اش نام نهادند

راهنمای تصحیح >> گزینه «الف» (۰/۲۵) این بیت اسلوب معادله دارد و شاعر به وسیله تشبیه بین دو مصراع رابطه معنایی برقرار کرده است. (۰/۲۵) (صفحه ۵۰)

اسلوب معادله:

در آرایه اسلوب معادله یک مصراع در حکم مصداقی برای مصراع دیگر است به گونه‌ای که می‌توان جای دو مصراع را عوض کرد؛ در واقع شاعر، بر پایه تشبیه بین دو مصراع ارتباط معنایی برقرار کرده است؛ به این نوع کاربرد شاعرانه «اسلوب معادله» می‌گویند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در این بیت مصراع دوم در حکم مصداقی برای مصراع اول است و شاعر به‌طور پنهانی مستمع (شنونده) را به غنچه خاموش و صاحب سخن (سخنور) را به بلبل تشبیه کرده است.

۲۰ در هر گزینه کدام آرایه ادبی به کار نرفته است؟ (۰/۷۵ نمره)

- الف) عصاره تاکی به قدرت او شهید فایق شده و تخم خرمایی به تربیتش نخلِ باسق گشته. (تشبیه، مراعات نظیر، واج‌آرایی)
- ب) خانه‌ای کاو شود از دست اجانب آباد / ز اشک ویران گنش آن خانه که بیت‌الخرن است (اغراق، حسن تعلیل، مجاز)
- ج) تو مشیت درشت روزگاری / از گردش قرن‌ها پس‌افکند (استعاره، تشبیه، ایهام)

راهنمای تصحیح «الف) تشبیه (۰/۲۵) (صفحه ۱۲)

ب) حسن تعلیل (۰/۲۵) (صفحه ۲۶)

ج) ایهام (۰/۲۵) (صفحه ۳۶)

- ✓ پاسخ خیلی تشریحی
- الف) مراعات‌نظیر: «نخل و خرما» و «عصاره و شهید» / واج‌آرایی: صامت «ق و خ» و مصوت کوتاه «ه»
- ب) اغراق: از اشک ویران کردن، مجاز: دست مجاز از قدرت و توانایی
- ج) تشبیه: تو مشیت روزگاری، استعاره: مشیت روزگار (اضافه استعاری)

۲۱ در سروده زیر کدام واژه کاربرد نمادین دارد؟ (۲۵/۰ نمره)

«بین آخر که آن پروانه خوش / چگونه می‌زند خود را به آتش
چو از شمع رسد پروانه را نور / درآید پر زنان پروانه از دور»

راهنمای تصحیح « پروانه نماد عاشق حقیقی، شمع نماد معشوق (۲۵/۰) (ذکر یک مورد کافی است) (صفحه ۵۷)

مفهوم کنایه به کاررفته در مصراع «گفت: می بسیار خوردی، زان چنین بی خود شدی» را بنویسید. (۲۵/۰ نمره)

۲۲

راهنمای تصحیح >> بی خودشدن: کنایه از حیران و سرگشته شدن یا اختیار از دست دادن (۲۵/۰) (صفحه ۱۹) (یا هر پاسخ مشابه)

دو اثر را که پدیدآورندگانشان به درستی نیامده است، مشخص کنید. (۵/۰ نمره)

۲۳

الف) قصه شیرین فرهاد: نظامی

ب) بینوایان: ویکتور هوگو

ج) تذکرة الاولیا: عطار

د) بخارای من ایل من: احمد عربلو

ه) فی حقیقة العشق: شهاب‌الدین سهروردی

راهنمای تصحیح «گزینه «الف و د» (۵/۰) (هر مورد ۲/۵) (صفحه ۴۵ و ۸۳)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الف) احمد عربلو

د) محمد بهمن بیگی

۲۴

پاسخ مناسب را در هر عبارت از میان کمانک انتخاب کنید. (۵/۰ نمره)

- الف) به غزل‌هایی که محتوای آنها بیشتر مسائل سیاسی و اجتماعی است، غزل (اجتماعی / سیاسی) می‌گویند.
ب) قالب ادبی درس «کویر»، (حسب حال / سفرنامه) است.

راهنمای تصحیح «الف) اجتماعی (۲۵/۰) (صفحه ۲۹)

ب) حسب حال (۲۵/۰) (صفحه ۷۷)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «کویر» نوشته «علی شریعتی» در قالب حسب حال نوشته شده است.

بیت زیر را تکمیل کنید. (۵/۰ نمره) **۲۵**

..... / تا در زمانه باقی‌ست آواز باد و باران

مشاوره شما در آزمون نهایی ۱ نمره سؤال از شعرهای حفظی کتاب خواهید داشت، این یعنی با گذاشتن کمی زمان، کسب این ۱ نمره را برای خود قطعی می‌کنید.

راهنمای تصحیح وین نغمه محبت، بعد از من و تو ماند (۵/۰) (صفحه ۵۹) (تنها به مصراع کامل نمره تعلق می‌گیرد).

مرحله ۳: آزمون نوبت اول | پایه دوازدهم همه رشته‌ها

۲۶ مصراع دوم بیتی را از شعر «در مکتب حقایق» بنویسید که قافیه آن «هنر» باشد. (۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح « باید که خاکِ درگه اهل هنر شوی (۵/۰) (صفحه ۲۳) (تنها به مصراع کامل نمره تعلق می‌گیرد)

قلمرو فکری (۸ نمره)

الف) درک مطلب (۴ نمره)

عبارت «پردۀ ناموسِ بندگان به گناهِ فاحشِ ندرد» با کدام بخش بیت زیر مفهوم مشترک دارد؟ (۲۵/۰ نمره)

۲۷

«همه غیبی تو بدانی، همه عیبی تو بیوشی / همه بیشی تو بکاهی، همه کمی تو فزایی»

راهنمای تصحیح « همه عیبی تو بیوشی (۲۵/۰) (صفحه ۱۰ و ۱۲)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در عبارت سؤال می‌گوید خداوند آبروی بندگان را به خاطر گناه آشکار نمی‌برد که با بخش «همه عیبی تو

بیوشی» مفهوم مشترک دارد.

بخش اول مصراع به صفت «عَلَامُ الْغُیُوبِ» بودن خداوند اشاره دارد.

مفهوم درست مربوط به هر بیت را از داخل کمانک انتخاب کنید. (۵/۰ نمره)

- الف) هر که جز ماهی، ز آبش سیر شد / هر که بی‌روزی است، روزش دیر شد (دشواری راه عشق - اشتیاق پایان‌ناپذیر عاشق)
- ب) در پیشگاه اهل خرد نیست محترم / هر کس که فکر جامعه را محترم نداشت (ارزشمندی خردمندان و دانشمندان - اهمیت توجه به مردم)

راهنمای تصحیح

الف) اشتیاق پایان‌ناپذیر عاشق (۲۵/۰) (صفحه ۴۹)

ب) اهمیت توجه به مردم (۲۵/۰) (صفحه ۲۷)

پاسخ‌دهی تشریحی

معنی ابیات:

- الف) هرکس جز عاشق حقیقی از غوطه‌ور شدن در دریای عشق و معرفت سیر می‌شود و هرکس از عشق بی‌بهره باشد، عمرش تباه شده است.
- ب) هرکس که به فکر مردم جامعه نباشد نزد دانایان محترم نیست.

مفهوم عبارت «در کف‌ها کاسهٔ زیبایی/ بر لب‌ها تلخی دانایی/ شهر تو در جای دگر/ ره می‌بر با پای دگر» با کدام

گزینه یکسان است؟ مفهوم مشترک آن‌ها را بنویسید. (۵/۰ نمره)

الف) هنوز پیوند ما با زادگاه روستایی‌مان برقرار بود و برخلاف حال، پامان به ده باز بود و در شهر، دست و پاگیر نشده بودیم.

ب) آن باغ پر از گل‌های رنگین و معطر شعر و خیال و الهام و احساس در سموم سرد این عقل بی‌درد و بی‌دل پژمرد.

راهنمای تصحیح «ب» (۲۵/۰) نکوهش نگرش صرفاً علمی به پدیده‌ها (یا هر پاسخ مشابه دیگر) (۲۵/۰) (صفحه‌های ۷۵ و ۷۸)

مفهوم مشترک ابیات زیر را بنویسید. (۵/۰ نمره)

«یک دم غریق بحر خدا شو گمان مبر / کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی»
«بنیاد هستی تو چو زیر و زبر شود / در دل مدار هیچ که زیر و زبر شوی»

راهنمای تصحیح « عشق به خدا موجب مصونیت و در امان بودن است و عاشق را از هر آسیبی در امان می‌دارد. (۵/۰) (صفحه ۲۳)

در بیت «آن کسی را که در این مُلک، سلیمان کردیم/ مَلّت امروز یقین کرد که او اهرمن است» منظور از

۳۱

«سلیمان کردیم» چیست؟ (۲۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح >> به پادشاهی یا قدرت رساندن (۲۵/۰) (صفحه ۲۶)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ این بیت دربارهٔ به قدرت رسیدن محمد علی شاه قاجار و حکومت مستبدانهٔ وی است.

۳۲

با توجه به مفاهیم کل شعر «مست و هشیار» از پروین اعتصامی و بیت (گفت: «از بهر غرامت، جامه‌ات بیرون

کنم» / گفت: «پوسیده است جز نقشی ز پود و تار نیست») به موارد خواسته شده، پاسخ دهید. (۵/۰ نمره)

الف) در این شعر «محتسب» شخصیتی مثبت و «مست» شخصیتی منفی دارد. (درست / نادرست)

ب) بیت بالا به کدام مسئله اجتماعی اشاره دارد؟

راهنمای تصحیح >> الف) نادرست (۵/۰)

ب) فقر و اوضاع نامناسب اقتصادی جامعه (۲۵/۰) (صفحه ۱۹)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ با توجه به گفت‌وگوی میان «مست» و «محتسب» در شعر مشخص می‌شود که «محتسب» خود اهل باده‌نوشی،

رشوه‌گیری و ریاکاری است. در عوض پاسخ‌های «مست» درست و حساب‌شده هستند.

۳۳

با توجه به متن زیر مفهوم مشترک «آب جیحون فرونشست و ریگ آموی پرنیان شد» چیست؟ (۵/۰ نمره)

«آب جیحون فرونشست؛ ریگ آموی پرنیان شد؛ بوی جوی مولیان مدهوشم کرد. فردای همان روز، ترقی را رها کردم. پا به رکاب گذاشتم و به سوی زندگی روان شدم.»

راهنمای تصحیح: سختی‌ها آسان شد یا مشکلات از بین رفت. (۵/۰) (صفحه ۸۳) (یا هر پاسخ مشابه)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ زیادی آب رود جیحون و ریگ‌های آموی (نام یک دشت) سایه دشواری راه بودند که فرونشستن و پرنیان شدن آنها، یعنی مشکلات و سختی‌ها به پایان رسیدند و به آسانی تبدیل شدند.

مفهوم ضرب‌المثل به کار رفته در عبارت «از قدیم گفته‌اند کاجی به از هیچی! شما همین پانزده تا مین را مقابل

دشمن کار بگذارید، خداوند کریم است.» را بنویسید. (۵/۰ نمره)

مقدار اندک از چیزی بهتر از نبودن آن است یا راضی بودن به مقدار اندک (۵/۰) (صفحه ۴۰) (یا هر پاسخ مشابه) **راهنمای تصحیح**

۳۵ با توجه به بیت «می‌تواند حلقه بر در زد حریم حُسن را / در رگ جان، هر که را چون زلف، پیچ و تاب هست» شاعر

شرط وصول به حُسن را چه می‌داند؟ (۲۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح << عاشق‌بودن (۲۵/۰) (صفحه ۵۸)

پاسخ‌خیلی تشریحی ✓ در این بیت «پیچ و تاب داشتن در جان» کنایه از عاشق‌بودن است و شاعر می‌گوید کسی می‌تواند به درگاه حریم حُسن برسد که عاشق باشد.

در متن درسی «در حقیقت عشق» نیز آمده است:

«وصول به حُسن ممکن نشود، آلا به واسطهٔ عشق»

منظور از بخش مشخص شده چیست؟ (۲۵/۰ نمره)

۳۶

ای جویبارِ جاری! زین سایه برگ مگریز / کاین گونه فرصت از کف دادند بی‌شماران

راهنمای تصحیح «عاشق یا شاعر (۲۵/۰) (صفحه ۵۹)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ شاعر در این بیت خود را به «سایه برگ» و معشوق خود را به «جویبار جاری» تشبیه می‌کند و از معشوق طلب توجه می‌کند و در مصراع دوم به‌گونه‌ای معشوق را به ترک کردن تهدید می‌کند.

ب) معنی و مفهوم ابیات و عبارات زیر را به نثر روان بنویسید. (۴ نمره)

گفت: «تا داروغه را گوییم، در مسجد بخواب» (۰/۲۵ نمره)

۳۷

مشاوره در پاسخگویی به این سؤالات این بخش تمام کلمات را معنا کنید حتی اگر حروف در معنای خاصی به کار رفته باشند و همچنین به کنایات، استعاره‌ها و مجازها توجه ویژه داشته باشید و مفهوم آن‌ها را هم بنویسید.

گفت: تا وقتی که به پاسبان / نگهبان / شب‌گرد بگوییم در مسجد بخواب (۰/۲۵) (صفحه ۱۹) **راهنمای تصحیح**»

نی، حریف هر که از یاری بُرید (۵/۰ نمره) ۳۸

راهنمای تصحیح >> نی همدم (۲۵/۰) هر کسی است که از یارش جدا باشد. (۲۵/۰) (صفحه ۴۹)

گل‌های الماس شکفتند و قندیل زیبای پروین سر زد. (۵/۰ نمره)

۳۹

راهنمای تصحیح >> ستارگان طلوع کردند (۲۵/۰) و چهل چراغ (خوشه) پروین بیرون آمد یا طلوع کرد. (۲۵/۰) (صفحه ۷۵)

سودای عشق از زیرکی جهان بهتر ارزد. (۵/۵ نمره)

۴۰

راهنمای تصحیح >> شیدایی (دیوانگی) عشق (۲۵/۰) از دانایی و زیرکی جهان ارزشمندتر است. (۲۵/۰) (مغفقه ۵۵)

۴۱ گر آتش دل نهفته داری / سوزد جانت، به جانت سوگند (۵/۵ نمره)

راهنمای تصحیح >> اگر خشم را پنهان کنی (۵/۲۵) به جانت سوگند که تو را نابود می‌کند. (صغفه ۳۷)

۴۲ واصفانِ جلیهٔ جمالش به تحیرِ منسوب ... (۵/۰ نمره)

راهنمای تصحیح >> توصیف‌کنندگان زیور زیبایی‌اش (۵/۰ سرگشته و حیران هستند). (۲۵/۰) (صفحه ۱۳)

ما را فراغتی است که جمشید جم نداشت (۵/۵ نمره)

۴۳

راهنمای تصحیح >> ما آسایشی داریم (۲۵/۰) که جمشید پادشاه افسانه‌ای هم آن آسایش را نداشت. (۲۵/۰) (صفحه ۲۷)

یک روز دنیایی به روم چشم داشت و از آن چشم می‌زد. (۷۵/۰ نمره)

۴۴

راهنمای تصحیح << روزگاری مردم دنیا (۷۵/۰) به روم امید داشتند (توجه داشتند) (۷۵/۰) و از آن می‌ترسیدند. (صفحه ۶۴)